

Az emlékezet bal partján

Első és utolsó szerelem

VILIKOVSKÝ,

1

Pavel
Az élet örökzöld
hátaslova
(Mayer Judit ford.)
Kalligram, 1999

Az utolsó pompeji
ló
(Hizsnai Tóth
Ildikó ford.)
Kalligram, 2002

A gonosz
önéletrajza
(Hizsnai Tóth
Ildikó ford.)
Kalligram, 2011

Kutya az úton
(Garajszki Margit
ford.)
Kalligram, 2013

„Mindaz, amit
tudok a közép-
európaiságról”
Magyar Lettre
Internationale, 44

„A szlovákság
tűnékeny sajátosság”
Magyar Lettre
Internationale, 54

„Emlékek ura”
Magyar Lettre
Internationale, 63

„Ezekkel akarják
felépíteni az új
világukat”
Magyar Lettre
Internationale, 83

„Mikor voltam
először hivatalból
szlovák?”
Magyar Lettre
Internationale, 91

– **Még mindig dolgozol?** – a háta mögül, majd mikor leengedte a kezét és körülnézett, Jano Majer. Kamil megrántotta a vállát, mint akit rajtakaptak.

– Hogyhogy üres kézzel? – Jano végignézett rajta, ahogy ott állt egy szál ingben és nadrágban, csupaszon. – Hol van a géped? Ha jól emlékszem, még a saját esküvődön sem váltál meg tőle.

Pont te hiányoztál.

– Géppel fotózni nem nagy kunszt, ma már mindenki képes rá – kedélyesen, ahogy barátok között szokás, még szerencse, hogy ez éppen sietett valahová. Egy vállra csapás után már nem volt sehol. Kamil bosszúból a két mutatóujjával és a két hüvelykujjával bekeretezte a hátát az üres utcában. Működhetne: régi délelőtt egy régi városban. Vasárnap. Az elhaladó alak láttatja a csöndet, mint mikor valahol a távolban felcsendül a templomi harangszó.

Igen, eleinte segítségként használta a keretet. Tudta, hogy amikor hirtelesen, a lépte kellős közepén megállt a járdán, és a szeme előtt összetette a hüvelyk- és a mutatóujjait, úgy nézett ki, mint egy csendes őrült. Néhány járókelő szemügyre is vette őt – táskákkal megrakodott nénik, sántikáló nyugdíjas a kutyájával, mindig csak az idősebbek –, de nem érdekelték az idegenek. Nekik nem tartozott magyarázattal.

Aztán történt egyszer, hogy megmakacsolta magát. Mint amikor erőszakal akarják lenyomni a gyerek torkán a tejbepapit – még egy kanál és összehányja magát. A japánok, ki tudja miért pont ők, csapatokban a modern gépekkel; akkor tudatosult benne ez az érzés. Annyi megemésztetlenül maradt falat! Neki is volt legalább tízezer negatívja otthon a pincében, dobozokban összegyűjtve. Félretett pillanatok – akkor nem volt idő átélni őket, a gép nem engedte, most meg már lassan nem lesz ki átélje. Egyszerűen több a látatlan kép, mint a látott világ. Igen, inkább egy érzés volt, semmint gondolat.

Azért még nem mondott le a fényképekről – a világ még mindig itt volt, és még mindig hívogatta őt. Csakhogy ezeket a képeket a fejében lévő albumba szánja, a saját szemének, a saját öröme. Halandóságukban tökéletes pillanatképek, amelyek a pillanattal együtt válnak semmivé. Befezettek, egyszer s mindenkorra. Senki sem fogja összefogdosni őket a maszatos megjegyzéseivel. Persze, ez is egy rossz szokás (csak hogy semmit se kelljen saját magának magyaráznia), ahogyan az ujjkeret is az. Csendes őrült, és akkor mi van. Majd egyik nap véletlenül rájött, hogy a szemüvegkerettel is beéri. Végül egyszer, amikor a Széplak utcában a pozsonyi vár körvonalait fotózta, a szemüvegről is megfeledkezett. Elképzelt kép elképzelt keretben. Innentől kezdve teljesen szabad volt.

2

– **Találtam szponzort a könyvedhez!**

Ezzel a hírrel, és mellé egy üveg borral sietett Kamilhoz Vilo Kavka. Két alternatíva merült fel: válogatás a régebbi képekből – pillanatképek az utcáról, a strandról, a körhintáról, a vásárról, a majálisról, meg a húsbolt előtt kigyózó sorok, focidrukkerek fotói, mondjuk *Mindennapi kommunizmus* címmel.

– Add meg nekünk ma? – kérdezte Kamil. – Hát ezt talán mégse.

– Ez csak amolyan ötlet, csak a mihezartás végett. Hogy miről is van szó.

A másik alternatíva egy új fényképeket tartalmazó könyv, megint csak a mihezartás végett, *Bölcsönk, Európa* címmel. A *civilizációnk bölcsője*, vagy valami ilyesmi. Az európai nagyvárosok – Róma, Párizs, London, Athén, Berlin, Firenze stb. – nevezetességei a helyi lakosok, az őslakosok portréival. Hogyan tükröződik a város arca az ember arcában és fordítva.

– Szinte látom magam előtt, az előtérben egy egykor szép öregasszony ráncos arca és a háttérben meg mondjuk a Colosseum, két gyönyörű rom, mintha kéz a kézben együtt pusztulnának – mondta Vilo. – Vagy a fiatal, erős

firenzei Dávid parittyával és a füttyijével, alatta pedig egy hajlott hátú, ráncos öregember gyűrött fekete öltönyben, botra támaszkodva... érted, a kihívó fiatalság és az öregkori beletörődés ellentéte. De neked ezt igazán nem kell elmagyaráznom, a te szemekkel és fantáziáddal...

Természetesen utazással is járna ez a munka, amolyan alkotói kiruccánások, a szponzor biztosan ezt is támogatná, még megbeszéli vele, miniszteri-umi támogatásról is lehetne szó... Mindkét könyv, legalábbis az egyik vagy a másik idegen nyelven is megjelenne, minimum angolul és németül vagy franciául, Kamilnak van neve a szakmában, és ha már az Európai Unió tagja vagyunk, akár külföldi partnert is lehetne szerezni...

– Ha így magad előtt látod a képeket, akkor menj és fotózz. Minek menjek én? – Kamil tudta, hogy ezt most nem ússza meg magyarázkodás nélkül. Az az erőlködés, hogy hamarjában ésszerű érveket találjon egy érzés megfogalmazására, az az ellenézés, hogy saját magának van a terhére...

– Hisz demokráciában élünk – mondta. – Bárki fényképezhet, a mai gépekkel gyerekként. És a fotós tudja a legjobban, hogy mit akar látni a képen. Miért lenne bárki is kíváncsi arra, hogy nekem mi tetszik? Ki mondta, hogy az én képeim jobbak, igazabbak, művészebbek, vagy hogyan is fogalmaznád meg? Milyen joggal kényszerítsek bárkit is arra, hogy megnézze? Már én sem nézem meg mások fotóit, hányingerem van tőlük.

– Ezzel nálam ne próbálkozz – mondta Vilo. – Ez nem szerénység, hanem álmártíromság. Miért húzod úgy föl magad? Ki bántott meg? Csak nem ijedtél meg a konkurenciától? A mai fiatalok nem veszik fel veled a versenyt.

Nem, nem tudta neki elmagyarázni. Nem csodálkozott, hisz magának se. Vilo a barátja volt – még a kommunizmus idején kurátorként két kiállítást rendezett a számára – és csak jót akart neki.

– Itt a lehetőség egy kis parádéra, egy látványos győzelmi gólrá...

– Egy búcsúgólra a hosszabbításban – nevetett Kamil.

Vilo a kezével legyintette el a legyet. Ki tudja, lehet, hogy mindkét könyvet ki lehetne adni. Először a fiatalkori fotókat, azokban van valami frissesség, harmatos báj... amolyan zihálás, mintha az utolsó pillanatban futott volna ki a peronra, amikor a vonat már indul, és nincs idő a képmutatásra, a beállításokra, majd az érett művész megfontolt, átgondolt kompozíciói, képek, amelyek tükröződik az évek során összegyűjtött tapasztalat és bölcsesség...

– Semmivel sem vagyok bölcsőbb, mint fiatalkoromban – mondta Kamil. – Csak kevesebbet csodálkozom. Kevesebbet ámuldozok. Nem mondhatni, hogy ez segítené a fotóművészetemet.

Végül, csak hogy megszabaduljon Vilótól, megígérte, hogy még átgondolja. Csak nem volt mit.

3

Tehát akkor most szabad, legalábbis mintha az lenne. Nagyon rövid ideig. Nagyon bizonytalanul. Előre kiszemelt néhány épületet, hogy ne induljon neki az utcáknak csak úgy vakon, de nyitva hagyta a véletlen és a hangulatának az ajtaját. Mondhatni, a maradványokat szedte össze; a környék olyan gyorsasággal változott, hogy majd kezét-lábát törte, szinte félt, hogy a saját szülővárosában észrevétlenül számkivetetté válik. Szeretett volna, legalább a fejében, kialakítani egy saját kis zugot, búvóhelyet, ahová elbújhatna az időzített bombák előtt. Az ő szemében ez volt az igazi, legijesztőbb terrorizmus – az állandó újdonságok terrorja.

Egy szép délutánon tehát lépcsők a Klarissza utcán. Már elképzelése is volt: az egyik oldalon lefelé, a másikon felfelé sétálnak az emberek, a szürke lépcsővel és a világos égbolttal a háttérben inkább csak a körvonalai – Vilo ennek a fekete-fehér metszetnek mondjuk *Az élet körforgása* címet adná, Kamil számára egész egyszerűen csak *Lépcső*. A villamosmegállóval szemben

azonban az útjába állt a Városi Könyvtár épülete. A különös fény, vagy inkább a különös árnyék, ritka és áttetsző háló. Pillanatkép, gondolta magában, és ekkor valami történt: meglátta azt az ajtókkal teli házat és rajtuk keresztül zavartalan kilátás nyílt a helyiségek mélyére. Minden ajtó mögött egyetlen helyiség – keskeny és hosszú, előszoba, konyha és nappali egyben; ebben ögyelgett egy nő a gyerekekkel, és elől a lépcsőn, mintha csak veranda lenne, ült már nem éppen fehér trikóban és piros rövidnadrágban egy kövér bajszos cigány cigarettával az ujjai között. Fülledt nap, erős napsütés, élesebb szög-ből és a másik oldalról: egy régi késő nyári délután, amelyet nem tudott hova tenni. Elfordította a fejét a következő ajtóhoz, amely előtt a járdán maszatos kisgyerekek csak rövid, köldökig érő ingecskekben, a harmadik ajtóban a fél-fának támaszkodó férfi és nő, a szájukból füstfelhőket eregetve. Már soha sem lesz ilyen alkonyat. Rálépett a sínekre, hogy mindenki benne legyen a képkeresőben, még a vége felé emelkedő utca is, és katt!

Így kezdődött az egész. Egy idő után, kettő vagy három hét múltán beugrott egy fröccsre az U Sedliaka borozóba, az egyik azon kevesek közül, amelyik kibírta a piaci hullámverést. A hátsó teremben, az automaták mögött talált rá Jožko Hrdličkára, az általános iskolai osztálytársára, aki jelenleg rokantnyugdijas, és a fal melletti padról párhuzamosan két szomszédos asztallal is élénk beszélgetést folytatott. Intettek egymásnak, és mikor Kamil a sarokból nézte Jožko izgatott, szófolyamtól összefröcskölt száját, úgy érezte, hogy ebben a rembrandt-i félhomályban megérdemelne egy képet. Saskia nélkül, de még mindig jókedvűen és pohárral. Ráirányította a képkeresőt, azt az ujj nélkülít, a belső kereteket, de nem egy barázdált arcú, kopasz, agyvérzéses férfit látott meg benne, hanem egy kerekded gyermeki fejcskét sűrű szőke göndör hajfürtökkel, és most beugrott neki a pillanat is: az iskolaudvaron áll, a karjában labdát tart és azt mondja:

– Kapus leszek.

Majd Adriana következett. Felhívta őt egykori, talán fél évig egyetemi szerelme, aki hatvannyolcban emigrált a fivérével Ausztráliába és most hazajött, hogy segítsen az anyjának ápolni az apját a halálos ágyán. Ne haragudjon, a régiek közül valahogy senkit se tud elérni, itt minden nagyon megváltozott, és az ő számát megtalálta a telefonkönyvben, talán tudna neki információkkal szolgálni. . .

– Rólad véletlenül tudom, hogy híres fotóművész lettél! Ki gondolta volna! Anyukám el is küldte azt a könyvedet. . . Kastélyok és faviskók?

– Várak és környékei, társadalmi megrendelés. Tudod mit, nem is rossz ötlet! Legalább lefotózzlak, csak úgy magáncélból.

– Még csak az hiányzik! Egy vénasszonyt? Szerintem meg se ismernél. Úram atyám, mennyi év telt el. . .

A pozsonyi Fő téren találkoztak a Roland-szökőkút mellett. Megismerné, csak egy kicsit. . . , nem is terebélyesebb volt, hanem inkább terjedelmesebb, mintha nyitottabb terekhez alakították volna át, az archívó vízhatlan smink merevítette ki.

– Itt régen fák álltak, vagy rosszul emlékszem?

A szemben lévő kávézóba mentek be. Adrika szénézett a teremben.

– Tudod, hogy nem emlékszem, mi volt itt korábban?

– Valamilyen kiállítóterem, azt hiszem – kutakodott a szemétdombon – vagy műtárgybolt. És valamikor régen azt hiszem, bank.

Ilyen volt a folytatás is, Adrika mollosan lágy hangnemű, álomszerű emlékezésre hangolódott rá.

– Erre – intett a fejével a nagy ablak felé, amely régen kirakat volt. – Mennyit járkáltunk itt a korzón a többiekkel, emlékszel?

Nem igazán, kellett volna felelnie, de szerencsére Adrika nem várta meg a választ. Kamil nem vágyott vissza abba az időbe, egy elhagyott, lepusztult kert volt, ahová nem lesett be a kerítés mögül. Kivárta a pillanatot, amíg fel-emelte a fejét a süteménytől – Adrika nem nézett rá, a szemei valahová hátra fordultak, önmagába, az ajkaival a rágástól enyhén csücsörített és az alsó ajkára ragadt egy morzsa. Akkor megnyomta a belső fényképezőgép gombját, de ahelyett a merengő kávéházi nő helyett egy szikrázó cseppekkel beborított, kéjesen borzongó lányarcot látott maga előtt a Lido jéghideg zuhanya alatt, vizes haja a homlokára öblítve. Nem erotikus fellángolástól felhevült arc volt (végül is nem volt köztük sok ilyen pillanat), csak egy test nélküli kislány feje, aki teljes egészében gyanútlanul belesüllyed az élménybe. Kamil arról a Duna mellett – a jogi karról csak egy ugrásra volt – töltött délutánról már régen megfeledkezett, de most már nem csodálkozott. Volt ebben valamiféle logika: ha belső a képkereső, belsők a találatok is.

– Ne haragudj, hogy olyan sokat beszéltem – mondta neki Adrika, amikor kint búcsúzkodtak. – Azt hiszem, szükségem volt egy kis gózkieresztésre a nyomasztó otthoni hangulat miatt. Annyi előnye volt, hogy legalább megfeledkeztl a fotózásról.

– Ne gondold – felelte Kamil, és otthagya őt meglepett arcfejezéssel a járdán állva.

4

A logikus jelenségeknek logikus következményei vannak, bár Kamil ezekkel nem számolt. Mit tud egy ártatlan gyerek a gyufáról? Egyik délután a Mély úton sétált, hogy meglátogassa a barátját, aki a Hegyligeti parkban lakott. Nem gondolt a fényképekre, de az ablakai nyitva voltak, úgyhogy végül engedett az ösztöneinek, és egy pillanatra letért a Szűz Mária szoborhoz, amely körül, mint az égi madarak, összegyűltek a kis köszönetnyilvánító táblák, amiért meghallgatta egyik vagy másik ember könyörgését. Különös, hogy ez az ópi-umcsöpp sértetlenül túlélte a kommunisták összes drogellenes hadjáratát kis sziklamenedékében – mindezt csak egy kőhajításnyira a főparancsnokságuktól! A kicsivel följebb álló templom már nem járt ilyen szerencsével, le kellett dobni az agancsait, hogy ne árnyékolja be a Slavín bögő szarvasbikáját.

Kamil megroggyantotta a lábát, hogy letről fotózza le a szobrot az előtérben három kis táblával – az egyik tábla napfény ízlelgette aranyozott betűi glóriaszőnyeget terítették Mária lábai elé. Mária mintha egy arany kigyót ti-porna a lábával, gondolta magában, és akkor valami eszébe jutott. Csak az eszében született meg a kép, mert még nem volt elég érett ahhoz, hogy a szeme előtt is megjelenjen. Talán a guggoló helyzet miatt volt: olyan érzése támadt, mintha térdepelne, de lehet, hogy csak ilyen kicsi, a kezében gyertyát tart, hogy meggyújtsa egy másik, már ott égő gyertya segítségével.

– No, csak figyeljél oda, nehogy rád fröccsenjen – figyelmeztette őt egy hang a háta mögül. Még túl sok volt a ködös részlet a képen, de Kamil út közben gondolkodott. Az anyja Istene más helyeken lakozott; a hiánypótló céllal, mindennapi használatra kialakított Lurdi barlangokat messze elkerülte, az apja még csak diplomáciai kapcsolatot sem ápol az Istennel, és ez a beszédmód egyikük-höz sem illett. . . Rézi! – jutott eszébe hirtelen, majd azon nyomban rá kellett döbbsennie, hogy túl rövid a keze. Hogy nem éri őt el. Olyan mélyen volt, hogy exhumálnia kellett volna, de erre ebben a pillanatban nem volt ideje.

(regényrészlet)

GARAJSZKI MARGIT FORDÍTÁSA

